

SOCIOLOGIE ȘI ANTROPOLOGIE

ÎNVĂȚĂMÂNTUL UNIVERSITAR – FACTOR ESENȚIAL DE DEZVOLTARE ȘI CONSOLIDARE A UNIUNII EUROPENE

Aurel Negucioiu

Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir” București
Facultatea de Științe Economice din Cluj-Napoca

Abstract. Education in general, in particular higher education occupies a central place and plays an extremely important role in the evolution of society and of all its structural components, on the stairs of the historical scale of progress. Education and science are considered by specialists the main engines that propel society, manhood on the highway of progress. Therefore, the thoroughgoing study of their knowledge and self-knowledge represents a permanent theme of the present concerns within this field. And this, even more because of the increasingly complicated problems facing humanity. As many experts have noticed since the early 70s (of the last century) and have recorded in a Report to UNESCO, Three new phenomena, more or less generalized, appear at present, not only on the doctrinal level but also on the practical one. These new phenomena are: Education PRECEDES, Education PROVIDES and Society REMOVES some of the products of education.

The countries of the European Union were selected as sample of our study, which focuses on the following aspects: the University's role, expressed not only in theory but also in practice, in the functions that this institution has; the actors of labour (activity) and of the academic life, the quantitative dimensions of the higher education sector; the discovery of the possibilities which can contribute to the increase of the qualitative level of the academic activity and its performances; the creation of an European area of education and science; other aspects regarding the realization of a series of reforms in the field of European tertiary education.

Key words: education, preprimary/ preschool education, primary education, secondary education, tertiary/ higher education, area of European education, European area of research, education, professional training, compatibilization, curriculum, academic partnership, academic modernization, academic governance, academic autonomy, interdisciplinarity, transdisciplinarity, intellectual property.

1. ACTUALITATEA COGNITIVĂ ȘI PRACTIC APLICATIVĂ

Cu câțva timp în urmă, am fost prezent la o discuție declanșată cu totul și cu totul întâmplător. La un moment dat, s-a formulat întrebarea: Care sunt cele mai actuale și importante *subiecte* care ar trebui să fie supuse imediat cercetării

științifice? Fiecare dintre cei prezenți a menționat mai multe probleme, fără vreo pretenție de clasificare a lor în funcție de importanță și urgență. Notăm însă că niciun respondent n-a omis știința și învățământul.

Includerea științei și învățământului printre cele mai importante și actuale probleme reprezintă un răspuns ce se află în concordanță cu *imperativele* cardinale ale oricărei societăți contemporane. O asemenea opinie se sprijină în principal și înainte de toate pe următoarele *argumente*:

a) *Locul* pe care învățământul îl ocupă în general și *rolul* pe care îl îndeplinește, mai exact trebuie să-l îndeplinească în societatea omenească în ansamblul ei și în toate componentele ei principale.

Așa cum înțelegem noi lucrurile, învățământul și știința, știința și învățământul constituie *două motoare* principale care propulsează societatea contemporană pe treptele progresului. Cu toate progresele înregistrate până în prezent, realitatea este că în zilele noastre nicio țară din lume *nu este pe deplin mulțumită de starea actuală* a învățământului. Și noi suntem convinși că unii oameni – autorități recunoscute în materie de știință și școală – au dreptate atunci când spun că în societatea actuală (în structurile și substructurile ei), totul sau aproape totul stă cu *susul în jos*¹.

b) Învățământul este *ramura*, sectorul *care cuprinde cel mai mare număr de ființe omenești*, ocupând *de departe primul loc în oricare dintre țările lumii*.

În toate țările dezvoltate ale lumii, majoritatea covârșitoare a populației trece prin școală. Pentru ilustrare, menționăm că, potrivit datelor statistice, în anul 2006, numărul elevilor și studenților din spațiul geografic al Uniunii Europene se ridica la 93.901.000 persoane. În Japonia, numărul lor se ridica la 20.254.000, iar în Statele unite ale Americii la 66.793.000 de tineri².

Învățământul constituie *ramura* cu cel mai mare număr de persoane și în România, unde gradul de cuprindere în învățământ a populației a ajuns, în anul 2007-2008, la 79,7%³.

c) Filosofia pe care este așezat învățământul în lumea contemporană diferă atât de mult de la o țară la alta, de la un continent la altul încât poate ar fi mai corect să se vorbească de *filosofiile* pe care este așezată școala în lumea contemporană. În același timp, *teoria* despre școală, despre menirea ei în prezent și, mai ales, în viitor, despre curricula ei, pedagogia, psihologia și raporturile dintre școală și realitățile societății contemporane cuprind în structura și conținutul lor numeroase viziuni, abordări identice, asemănătoare și complementare, dar și viziuni de-a dreptul opuse, profund contradictorii, unele incompatibile prin definiție. Și lucrurile nu se opresc aici. În tabloul *mendeleevic* al învățământului, se găsesc rubrici care sunt completate cu paradigme îndoielnice, neacceptate, și ca altele care așteaptă să fie completate.

¹ Vezi Charles Handy, *Epoca irațiunii: o gândire nouă pentru o lume nouă*, Ion Vișoiu (trad.), București, Edit. Codecs, 2007.

² Vezi: *** *Eurostat*, 2009, p. 182.

³ Institutul Național de Statistică, *România în cifre*, București, 2008, p. 32.

Complexitatea deosebită a învățământului și accentuarea complexității sale, existența unor zone necuprinse de cercetarea științifică sau insuficient cunoscute – luate incomplet în stăpânire intelectuală prin cunoaștere științifică, apariția, descoperirea unor probleme noi încă neacoperite sporesc *necesitatea obiectivă a extinderii și aprofundării cercetării* învățământului.

2. REGULI ȘI MODURI UTILE DE ABORDARE/ CERCETARE ȘI CUNOAȘTERE

Istoria învățământului – oglindă a funcționării și evoluției învățământului – a înregistrat în paginile ei activitățile, starea anatomo-morfologică și fiziologică, succesele și eșecurile laolaltă cu un volum impresionant de experiență. Cu alte cuvinte, această *istorie* constituie un impresionant depozit de informații, de *materie primă* pentru activitatea de cercetare științifică, pentru augmentarea cunoașterii veridice a acestui element component al societății umane.

Însă, extinderea câmpului de cercetare și aprofundarea cercetării vor putea contribui la îmbogățirea cunoștințelor și învățaturii acestei componente a istoriei generale, dacă și în măsura în care cercetătorii vor ști să respecte regulile, modurile și învățăturile cu conținut și caracter metodologic și de metodică intrate în patrimoniul cunoașterii universale. Pentru ilustrare, menționăm câteva rezultate cu valoare permanentă.

„Puneți în ordine denumirile și definițiile ... Când denumirile sunt incorecte, raționamentele sunt incorecte; când raționamentele sunt incorecte, treburile merg pe dos, uiți să cultivi muzica și ritmurile; când muzica și ritmurile sunt uitate, pedepsele sunt disproporționate în plus sau în minus. Și atunci poporul nu știe încotro s-o apuce, nici ce să mai facă.” (Confucius)

„Ori de câte ori o noțiune nouă formată din ultimele senzații intră în magazinul memoriei, întâlnim o alta înrudită cu ea, îndată e primită de aceasta, iar ea, la fel, atrage o alta înrudită și așa mai departe.” (Ian Amos Comenius)

„A vorbi, a imprima, a publica sunt cercuri ale inteligenței în acțiune care se lărgesc din ce în ce mai mult, sunt undele sonore ale gândirii.” (Victor Hugo)

„Cititul îl face pe om deplin, vorbirea prompt, scrisul exact.” (Quintilian)

„Totul începe cu un gând. Viața este plămădită din gândurile pe care oamenii le nutresc în fiecare zi.” (Ralph Waldo Emerson), „Acțiunea care nu se conduce după un gând (deci după teorie) nu este decât o acțiune inconștientă, oarbă, ca aceea pe care o face arcul încordat când se destinde.” (Eugeniu Speranția)

„[Este] necesar să acceptăm a gândi în concepte precise fin cizelate, pregătite în prealabil; înainte de orice, trebuie să avem înclinare pentru puritatea și claritatea noțiunilor, să știm ce vorbim atunci când folosim un concept ... Trebuie să știm ce înseamnă dacă spunem că noțiunea își are temeiul din punct de vedere formal în subiect, iar fundamentul în obiect. Ceea ce noțiunea are ca formă a sa proprie vine de la subiect, ceea ce are ea drept conținut provine de la obiect.” (Rudolf Steiner)

„Cel mai de preț din tot capitalul este investit în ființa umană.” (Alfred Marshall)

„Cuvântul este pentru ureche ceea ce lumânarea este pentru ochi.” (Doamna de Lambert)

„Ori să taci, ori să spui lucruri care prețuiesc mai mult decât tăcerea. Mai degrabă aruncați la întâmplare o piatră decât un cuvânt de prisos sau fără folos. Nu spuneți puțin în cuvinte multe, ci spuneți mult în cuvinte puține.” (Pitagora)

„Piese de monedă pe care le prețuim cel mai mult sunt cele care înfățișează cea mai mare valoare sub volumul cel mai mic: tot astfel puterea cuvântului stă în a exprima multe lucruri în puține cuvinte. Cel vorbăreț vrea să se facă iubit și se face urât; vrea să fie îndatoritor și e plicticos; vrea să fie admirat și se face de râs; risipește ca să nu culeagă; jugnește prietenii; slujește dușmanilor, lucrează spre pierzania sa.” (Plutarh)

„Nu vorbiți deloc, în niciun fel, până nu aveți ceva de spus, să nu vă pese de răsplata vorbelor voastre, ci de adevărurile spuselor voastre; urmăriți cu simplitate și consecvență, apoi așezați-vă oriunde în Spațiu și Timp, deschideți doar ochii și ei vor vedea cu adevărat. Vă vor aduce cunoștințele adevărate, asumate doar de credință.” (Thomas Carlyle)

„Istoria cuvântului scris a început acum 6000 de ani. Cuvintele spun, cuvintele explică și dau sfaturi, cuvintele schimbă, cuvintele înving, cuvintele formează, cuvintele ispitesc, cuvintele ating. Nimic nu e mai potrivit decât cuvântul potrivit la momentul potrivit.” (Mark Twain)

„Experiența fără teorie este oarbă, însă teoria fără experiență este un simplu joc intelectual.” (Immanuel Kant)

„Scopul educației n-ar trebui să fie recitarea de manuale, ci crearea de obișnuințe de gândire și de caracter. Învățământul pur mnemotehnic al universităților noastre dezvoltă puțin inteligența și deloc caracterul. Nici profesorii, nici părinții, nici elevii n-au înțeles acest lucru.” (Gustav Le Bon)

„Învățând să gândim, preluăm controlul asupra propriei vieți. În loc să fim constrânși de împrejurări, de emoții sau de alte persoane, putem judeca singuri, luând apoi decizii”.

Aceste metode au funcționat în cazul multor persoane: de la copiii de patru ani la vârstnici de nouăzeci, de la copiii suferind de sindromul Down la laureați ai Premiului Nobel, de la mineri analfabeți la directori de elită. Metodele sunt simple, dar foarte eficiente.” (Edward de Bono)

3. SOCIETATEA CONTEMPORANĂ ȘI ȘCOALA EI

Așa cum se știe, învățământul și instituțiile sale constituie în societatea modernă și contemporană una dintre componentele esențiale ale societății.

a) **Școala – componentă fundamentală.** Raporturile dintre învățământ și societate sunt raporturi dintre parte (învățământ) și întreg (societatea). Aceasta înseamnă că învățământul *depinde* într-o măsură deosebit de mare de societate – de caracterul, puterea economică și nivelul general de dezvoltare ale societății, de cultura măsurată prin conținutul, nivelul de dezvoltare și de valorile înrădăcinate și promovate de către aceasta. La rândul său, nu rămâne, mai exact nu trebuie să rămână prea mult (cantitativ, calitativ și în timp) *dator* față de societate. Așa cum s-a mai afirmat, învățământul constituie unul dintre cele mai *puternice motoare* care propulsează societatea și economia ei pe treptele scării istorice a progresului. Învățământul reprezintă în plan *economic* producătorul celui mai important factor de producție – forța de muncă, devenită încă de la nașterea sistemului capitalist *marfă* și *capital*; *capital uman* în condițiile capitalismului contemporan. Nu trebuie să se piardă din vedere faptul că, istoricește, *capitalul uman* constituie, într-un anumit sens, *axul central* și *emblema capitalismului* contemporan, așa după cum *capitalul industrial* a constituit *axul central* al capitalismului, așezând societatea și economia ei pe tehnica mașinistă. În decursul celei de-a doua jumătăți a secolului al XX-lea principalul *ax* al societății a devenit *capitalul financiar*, iar în prezent *capitalul uman* devine, văzând cu ochii, *axul central* și *emblema* societății capitaliste.

b) **Capitalul uman – produs al școlii.** Încălzirea societății pe calea progresului s-a înfăptuit și se înfăptuiește într-o importantă măsură cu ajutorul capitalului uman, cu ajutorul învățământului. Aportul școlii nu poate fi negat. Cu toate acestea, timpul prezent a sporit deosebit de mult *rolul* învățământului. Așa cum se preciza într-un excelent studiu elaborat de un colectiv de savanți coordonat de Edgar Faure, fost ministru al învățământului pentru UNESCO, la începutul anilor '70 ai secolului trecut – în învățământ s-au constatat pentru prima dată *trei fenomene noi*, și anume: învățământul trebuie SĂ PREVADĂ; el trebuie SĂ PREMEARGĂ, adică să se dezvolte mai rapid decât celelalte structuri ale societății și economiei ei. Concomitent a mai apărut un fenomen nou – societatea și economia ei au început SĂ RESPINGĂ unele dintre produsele învățământului⁴. Spunând acestea, avem în vedere învățământul în ansamblul său, privit din toate punctele de vedere – al conținutului, structurii și organizării sale, al formelor, tipurilor și cadrului său instituțional.

Învățământul, privit ca proces – ca un gen de activitate preponderent conștient dirijată și tot preponderent conștient desfășurată/ exercitată, are, în ansamblul său, o structură *piramidală*: învățământul preprimar, învățământul primar, învățământul liceal, învățământul universitar și învățământul postuniversitar.

În fruntea acestui *sistem piramidal*, se află peste tot și în mod neîndoielnic învățământul *superior*, indiferent de nume – școală înaltă, Academia noastră etc. – *Universitatea* reprezintă *motorul* complexei mașini, care este sistemul agregat numit învățământ.

⁴ Edgar Faure, *A învăța să fii*, București, Edit. Didactică și Pedagogică, 1974.

Spațiul tipografic afectat unui asemenea subiect nu ne permite să poposim asupra întregului sistem. El – spațiul de care dispunem – nu ne îngăduie să spunem tot ce ar trebui spus despre sistemul/ sistemele de învățământ. Ne vom limita doar la *câteva* aspecte/ laturi ale învățământului universitar/ superior.

Așadar, ce este UNIVERSITATEA? Care este *locul* pe care îl ocupă și *rolul* pe care îl îndeplinește în societatea contemporană?

4. UNIVERSITATEA: CE ESTE EA ÎN LUMEA DE AZI?

O scurtă incursiune în bibliografia consacrată Universității evidențiază cu argumente credibile că UNIVERSITATEA, privită în ansamblul său, *reprezintă* – prin *conținutul*, prin *locul* pe care îl ocupă, prin *rolul* pe care îl îndeplinește – *piscul* cel mai înalt al Școlii în întreaga lume contemporană.

Așa cum consideră mulți specialiști în materie, Universitatea contemporană reprezintă: 1. un loc de formare a specialiștilor; 2. un forum de cercetare științifică; 3. o școală de educație înaltă; 4. un lăcaș de cultură spirituală.

4.1. UNIVERSITATEA – ȘCOALĂ DE FORMARE A SPECIALIȘTILOR

Universitatea pregătește specialiști cu cea mai înaltă competență profesională pentru un număr mare și în creștere continuă de domenii ale structurii societății omenești.

Economiștii văd în Universitate instituția care a transformat radical în conținut și formă principală forță de producție – cel mai important factor de producție al oricărei economii și societăți cât de cât mai avansate. Să nu uităm că forța de muncă – înțeleasă ca fiind totalitatea aptitudinilor fizice și intelectuale existente în personalitatea vie a omului și pe care acesta le pune în funcțiune de fiecare dată când produce valori de întrebuințare de un fel oarecare – este rezultatul unității dialectice a evoluției biologice și al învățării/ auto-învățării, al dezvoltării/ autodezvoltării cât mai armonioase a aptitudinilor fizice și intelectuale, a minții și a corpului.

Societatea spre care înaintează omenirea și, deci, și țara noastră va fi în mod neîndoielnic o *societate a competiției/ concurenței* în care *cheile de boltă* ale competitivității și succesului vor fi *competența profesională înaltă, angajarea totală și hărnicia*. O asemenea societate va recunoaște, va prețui și răsplăti *meritul* concretizat în profesionalism ridicat și hărnicie autentică (nu mimată). Concomitent, ea va *disprețui, va sancționa aspru și va marginaliza incompetența, mediocritatea și trândăvia*, cu care se află deja, în zilele noastre, într-un divorț ireconciliabil. Explicația este simplă. Ea se află în adevărurile potrivit cărora oricât de scumpe ar fi învățământul, școala și știința, *mult, mult* mai *costisitoare și păgubitoare* sunt și vor fi *neștiința, ignoranța și incompetența*. Nu spunem *nimic nou*, ci *repetăm* pentru *luare aminte* că *neștiința și incompetența* sunt și vor fi în

continuare *imperii ale întunericului* și împărății ale *erorii, risipei și degradării* în care se adună și se vor îngrămădi „generațiile irosite” ale societății, constituind o nouă lume, așa numita *lume a cincea*. În accepțiunea inițială și apoi restrânsă a noțiunii, această lume este și va fi în continuare *lumea analfabetismului tradițional*. Și dacă acest analfabetism reprezintă *cea mai mare risipă* de resurse cu caracter imaterial, *alfabetizarea* – înțeleasă ca *pricepere* de a citi, de a scrie și de a socoti – constituie una dintre cele mai importante resurse ale societății. Dar, oricât de *paradoxal* ar părea, lucrurile nu se opresc aici. Conceptul *analfabetismului* și *cel al alfabetizării* și realitățile pe care ele le exprimă au fost *extinse* dincolo de cadrul lor tradițional. Au apărut așadar unele *forme noi* de analfabetism. Pentru ilustrare, menționăm:

– ***analfabetismul funcțional*** – înțeles ca incapacitate, nepricepere de a citi și scrie suficient de bine, de clar pentru a *solicita o slujbă*;

– ***analfabetismul lingvistic*** – necunoașterea niciunei limbi de comunicare internațională, știut fiind că deja în prezent cunoașterea *limbilor* de comunicare internațională, în condițiile accentuării proceselor de mondializare a vieții economice, tehnice, științifice, culturale și sociale, a devenit *unul dintre criteriile esențiale ale competenței profesionale* și un factor de augmentare a posibilităților de manifestare a *libertății* circulației planetare a oamenilor;

– ***analfabetismul electronic***, concretizat în incapacitatea sau incapacitatea redusă de însușire a *științei electronice de carte*.

Continuând procesul de pregătire a oamenilor, *Universitatea* este preocupată în toate cele trei cicluri – ciclul învățământului de licență, ciclul învățământului de masterat și ciclul studiilor doctorale – să asigure toate sau aproape toate *condițiile necesare* pentru atingerea de către fiecare absolvent a *nivelului socialmente necesar* și *socialmente util* pentru onorarea cu succes a îndatoririlor profesionale subliniate de titlul de *licențiat* sau diplomat în..., *master* în..., *doctor* în... Pentru aceasta, fiecare universitate, prin facultățile și alte subdiviziuni ale sale, trebuie să aibă răspunsuri științifice cel puțin la următoarele întrebări: *Ce trebuie să știe studentul? Cum să învețe el, care sunt căile și metodele cele mai importante pentru însușirea cunoștințelor, abilităților și procedeele practice socialmente necesare și socialmente utile la nivelul exigențelor pentru fiecare dintre cele trei trepte (cicluri)?*

4.2. UNIVERSITATEA – FORUM DE CERCETARE ȘTIINȚIFICĂ

Universitatea este și mai ales trebuie să fie *un înalt forum de cercetare științifică*, un producător, păstrător și distribuitor de cunoștințe științifice și, nu în ultimul rând, un *inițiator* și *îndrumător* competent în cunoașterea veridică. Pe scurt, o universitate demnă de acest nume *cultivă* și promovează știința. Cercetarea desfășurată și rezultatele obținute reprezintă, după părerea noastră, „pașaportul” cu care universitatea respectivă călătorește pe toate meridianele și paralelele Terrei.

Lumea în care trăim face știința mai necesară decât oricând. Această necesitate este *generală*. Una dintre cauzele care o impun o constituie *noile dimensiuni ale riscului și incertitudinii*. Orio Giarini și Walter Stahel scriu că „Viața recrează în mod constant incertitudinea și riscul. Prin însăși natura sa viața este legată în mod intrinsec de risc; *însăși viața este în sine și pentru sine un risc*. Trăim cu risc, de aceea, indiferent că ne place sau nu, *singura noastră opțiune este aceea de a accepta* această situație precară cu un anumit grad de conștientizare a ceea ce implică aceasta.”⁵

„Adevărata problemă constă în aceea că în viața reală, în mod normal *nu avem de ales între situații riscante și situații certe, ci între diferite grade de risc și diferite rezultate posibile*.”⁶

„Asigurările *nu* ajută să evităm hazardurile, ci să controlăm consecințele lor. Prin urmare, *nu se pune problema* de a opta între securitate și incertitudine, ci între diferite grade de risc. Opțiunile noastre economice și umane, în toate domeniile, constituie o rezultantă a diferitelor forme de risc, a raportului dintre *costul și obiectivele* acțiunilor noastre.”⁷

„Există, desigur, căi de limitare a incertitudinii, dar lucrul cel mai bun pe care l-am putea face este, de fapt, să devenim pe deplin conștienți de posibilitatea unor riscuri majore, cum ar fi războiul nuclear, și nevoia de a reduce probabilitatea ca asemenea evenimente să se producă, respectiv să evităm un holocaust. *Avem nevoie de o strategie pentru a face față marilor riscuri și pentru a controla incertitudinile*.”⁸

Un alt factor care acționează în direcția intensificării *necesității* apelării la știință pentru a rezolva problemele cu care se confruntă omenirea este *accentuarea complexității* vieții economico-sociale, *creșterea vulnerabilității* microsystemelor și macrosistemelor și, *paradoxal, progresul științei*. Societatea omenească trăiește unul dintre cele mai profunde *paradoxuri* din întreaga sa istorie. Așa cum se știe, știința a parcurs în evoluția sa numeroase și profunde revoluții. Unele dintre cele mai profunde s-au înregistrat în decursul celei de-a doua jumătăți a secolului al XX-lea. În prezent, societatea omenească trăiește o profundă și multilaterală revoluție științifică și tehnică mondială, comunicațională și informațională. Numărul oamenilor de știință aflați în viață în anii '70 ai secolului trecut depășea, după unele date, numărul savanților și al oamenilor de știință care au trăit în decursul întregii istorii de până aici. Și cu toate acestea, numărul problemelor fără soluții cu care se confruntă omenirea în zilele noastre este mai mare decât oricând în istoria omenirii. Ce ne spune acest adevăr? Oamenii de știință autentici eăspund în mod realist: „Niciodată nu «știi» cu adevărat, dar întotdeauna putem «ști» mai mult.”

În asemenea împrejurări, *problema competenței* profesionale se pune în *termeni cu totul noi*. Conținutul ei suferă modificări substanțiale, chiar dacă acum,

⁵ Orio Giarini, Walter R. Stahel, *Limitele certitudinii*, București, Edit. Edimpress-Camro, 1996, p. 85 (subl.ns. – AN).

⁶ *Ibidem*, p. 256 (subl.ns. – AN).

⁷ *Ibidem*, p. 256–257 (subl.ns. – AN).

⁸ *Ibidem*, p. 257 (subl.ns. – AN).

ca și cu mulți ani în urmă, *a fi competent* înseamnă *a ști*. *A ști* – conjugat la timpul prezent și mai ales la timpul viitor – *nu* mai înseamnă în principal a fi depozitat prin memorizare o cantitate cât mai mare de cunoștințe și informații; nu mai înseamnă posedarea capacității de reproducere mai mult sau mai puțin mecanică a informațiilor memorate. *A ști* astăzi nu mai echivalează în principal și înainte de toate cu re-producerea, cu re-crearea în planul practicii a obiectelor pe care le-au creat înaintașii sau le produc contemporanii. *A ști* astăzi, dar mai ales mâine înseamnă și va însemna, înainte de toate:

a) *a fi capabil să ai aceste informații*, a fi în stare să culegi informațiile din marea lume a cărților, din marea „bibliotecă” a internetului și din *marea carte*, permanent deschisă, a lumii reale, concrete, din marea carte a vieții;

b) *a fi capabil să investighezi*, independent, de sine stătător realitatea din perimetrul profesiei de bază și din perimetrul profesiunilor înrudite;

c) *să gândești creator*, să prelucrezi și să interpretezi științific, adică obiectiv și veridic informațiile dobândite;

d) *să posezi știința electronică* de carte, să poți pătrunde cu ochii minții cât mai adânc în esența fenomenelor, raporturilor și proceselor din universul natural și economico-social; să distingi cu rigurozitate cât mai mare aparența de realitate, conținutul de formă, iluzia și mitul de realitate, necesitatea de întâmplare, ordinea de dezordine și haos și nu numai atât; să ai *capacitatea* de a descoperi noi principii, legi și legități obiective care guvernează mișcarea în natură și societate;

e) să posezi *priceperea* de a vedea mai bine cu ochii minții în viitor, priceperea de a *intui* tendințele și direcțiile principale de evoluție, adică să *anticipezi* mișcarea naturală și pe cea social-economică;

f) să *dispui de priceperea* de a rezolva problemele deja ridicate de viață, de a sesiza și identifica noile exigențe ale timpului și să *elaborezi strategii* de soluționare eficientă a lor;

g) să deții *priceperea de a produce cunoștințe noi*, să inovezi, să inventezi, să raționalizezi și să modernizezi în domeniul profesiei și, dacă e posibil, în profesiunile înrudite.

Licențiații, masteranzii și doctorii în științe – produsele cele mai importante ale universității – personifică și reprezintă, prin calificarea dobândită practic, cea mai *valoroasă formă* a capitalului – *capitalul uman*, care devine tot mai vizibil *axul* central al economiei avansate și, în ultimă instanță, al societății în ansamblul ei.

Aceasta înseamnă că oamenii care au parcurs învățământul superior sunt deținători ai unei competențe profesionale înalte, adică *ei știu!* Ce anume știu? Ei știu în primul rând conținutul profesiei pentru care s-au pregătit. Ei știu să învețe de la alții și cu alții; ei știu să se autopregătească. Pe lângă acestea, dar pe această bază, ei știu să acționeze în cunoștință tot mai deplină de cauză.

4.3. UNIVERSITATEA – ȘCOALĂ ÎNALTĂ DE EDUCAȚIE

Universitatea pregătește și formează nu numai specialiști, și gata! Ea are de-a face *cu oameni ca oameni*, care înseamnă ceva mai mult decât profesiunea în sine.

Școala în general, universitatea în special participă și trebuie să participe la educarea tuturor acelor care trec prin ea, la *plămădirea caracterelor*.

Din lipsă de spațiu, nu vom încerca o prezentare cuprinzătoare, ci ne vom rezuma să amintim doar cadrul conceptual principal care ne ajută să înțelegem conținutul și câmpul educației: educație cognitivă, educație pedagogică, educație de bază, educație centrată pe intelect, educație civică, educație estetică și artistică, educație interculturală, educație morală etc.

Ființa umană nu se reduce numai la *corp* și *minte*, ea este o realitate mai complexă. Mai are spirit/suflet. Vizând dezvoltarea viitorilor specialiști cu studii superioare, universitățile elaborează și aplică un ansamblu de măsuri și acțiuni care să contribuie la formarea și dezvoltarea însușirilor intelectuale, morale sau fizice ale tineretului, ale oamenilor, ale societății. În felul acesta, personalitatea omului se împlinește într-o măsură mai mare, conștiința sa generală și alte forme ale conștiinței se consolidează și se luminează, comportamentele devin mai civilizate. Și lucrurile nu se opresc aici.

Așa cum se afirmă în Raportul către UNESCO al Comisiei Internaționale pentru Educație în secolul al XXI-lea, „*Conceptul de educație permanentă apare astfel ca una dintre cheile secolului XXI. El depășește distincția tradițională dintre educația inițială și cea ulterioară și vine în întâmpinarea provocării pe care o reprezintă o lume aflată într-o rapidă schimbare. Perspectiva nu este nouă; unele rapoarte anterioare asupra educației au pus accentul pe necesitatea reîntoarcerii la educație, pentru a putea face față situațiilor noi care apar în viața personală sau în sfera muncii. Această necesitate se face încă simțită, fiind chiar mai puternică în prezent. Singura modalitate de a o satisface este ca fiecare individ să învețe cum să învețe.*”⁹

4.4. UNIVERSITATEA – LĂCAȘ DE CULTURĂ SPIRITUALĂ

Universitatea a fost și va rămâne un *lăcaș de cultură spirituală* – producător, păstrător și distribuitor de *valori* spirituale, care adaugă elemente deosebit de valoroase și utile pentru împlinirea personalității.

Peste tot unde lucrurile se desfășoară normal, universitatea alimentează partea cea mai valoroasă a intelectualității din societatea contemporană. Înțeleasă astfel, „educația permanentă” este considerată a fi „motrul societății”¹⁰.

Nicolae Iorga spunea că educația – instruirea și formarea liceală – trebuie să ofere elevilor *tabla de materii a culturii*. Universitatea trebuie, după părerea noastră, să meargă cu mult mai departe. Ea trebuie, dacă ne putem exprima astfel, să ofere studenților „morfologia” și „gramatica” culturii spirituale, fără de care omul rămâne mult mai sărac, în calitatea sa de *om întreg*. Suntem convinși că Victor Hugo avea de o mie de ori dreptate atunci când scria: „Creșterea intelectuală și morală nu este mai puțin necesară decât bunăstarea materială. A ști

⁹ *** *Comoara lăuntrică*, Jacques Delors (coord.), Iași, Edit. Polirom, 2000, p. 15 (subl.ns. – AN).

¹⁰ *Ibidem*.

este o nevoie vitală; a gândi este o necesitate; adevărul este o hrană ca și pâinea. O minte nehrănită cu știință și înțelepciune slăbește. Să ne fie milă de spiritele înfometate cum ne e de trupurile nehrănite, dacă e ceva mai sfâșietor decât un trup care se prăpădește din lipsă de pâine acesta este un suflet care se prăpădește din lipsă de lumină.”

Alma Mater este locul unde *educația* poate și noi spunem că trebuie să fie activ prezentă în toate componentele și dimensiunile sale „organice”: etică și culturală, științifică și tehnologică, economică și socială. Și încă ceva: conținutul ei se îmbogățește considerabil, și sfera de cuprindere sporește ca urmare a interacțiunii, intercondiționării și întrepătrunderii dintre toate componentele și dimensiunile sale.

Specialiștii consideră că „Fiecare individ trebuie să fie pregătit să profite de ocaziile de a învăța care i se oferă de-a lungul vieții, atât pentru a-și lărgi orizontul cunoașterii, cât și pentru a se adapta la o lume în schimbare, complexă, interdependentă.

Pentru a reuși să ducă la bun sfârșit aceste comandamente, educația trebuie organizată în jurul a *patru tipuri fundamentale de învățare*, care, pe parcursul vieții, constituie *pilonii cunoașterii*: *a învăța să știi*, ceea ce înseamnă dobândirea instrumentelor cunoașterii; *a învăța să faci*, astfel încât individul să intre în relație cu mediul înconjurător; *a învăța să trăiești cu alții*, pentru a coopera cu alte persoane, participând la activitățile umane; *a învăța să fii*, un element important ce rezultă din primele trei. Bineînțeles, toate aceste patru *căi* ale cunoașterii favorizează un întreg, deoarece între ele există numeroase suprapuneri, intersecții și schimburi.”¹¹

Așa cum nota René Maheu, „Orice universitate este *internațională prin vocație*. După cum ne avertizează chiar numele ei, universitatea este dedicată *universalismului*, și chiar sub un *dublu aspect*: căci ambiția este de a recompune în cadrul ei atât *diversitatea* cunoștințelor, cât și *cea* (*diversitatea* – preciz.ns., AN) *a națiunilor*, *cea a obiectului cât și cea a subiectului*. Orice universitate tinde să fie *un punct de vedere asupra universului*.”¹² Orice universitate demnă de acest nume trebuie să aibă *toate ferestrele sale permanent deschise* pentru a putea primi, dinspre toate zărilor, *toate adierile spiritului și toate curențele istoriei*. Concomitent, prin aceleași ferestre, propriul său spirit, propriul său punct de vedere asupra universalului trebuie să *iradiază spre toate punctele cardinale ale lumii și evoluției umane*.

Ceea ce caracterizează, definește spiritul ei fundamental și o face să se distingă de celelalte structuri componente ale societății este, după cum preciza René Maheu, „*întreita sa cerință de unitate, adevăr și universalitate*”¹³.

¹¹ *Ibidem*, p. 69 (subl.ns. – AN).

¹² René Maheu, *Civilizația universalului. Inventar al viitorului*, București, Edit. Științifică, 1968, p. 165 (subl.ns. – AN).

¹³ *Ibidem*, p. 168 (subl.ns. – AN).

Cerința de *unitate* în raport cu diversitatea tentativelor gândirii și domeniilor realului se poate realiza numai *în și prin* înfăptuirea *echilibrului și armoniei* dintre componentele diversității. O asemenea idee a devenit la începuturile vremurilor moderne și contemporane o *aspirație esențială* și a fost botezată cu numele de *umanism*. Cerința timpului prezent este durarea unui „nou umanism, care să stabilească un echilibru între știință și tehnică și, chiar în cadrul științei, între științele naturii și științele omului. În momentul în care puterea omului asupra lucrurilor se extinde spre orizonturile, altădată nebănuite, ale atomului sau ale astrelor, este important ca omul să-și consolideze înțelegerile și controlul de sine.”¹⁴

Cea de a doua cerință – *adevărul, principiul și viața spiritului* – nu se reduce numai la o *simplă conformitate* cu obiectul, ci este *ceva mai mult*. Adevărul unei gândiri implicată cu hotărâre în istorie și angajată în lume înseamnă în realitate identificarea lui *a fi* cu *a acționa*.

Așa cum s-a mai spus, universitatea cultivă *universalismul* – *universalul* reprezintă *vocația sa*, care s-a născut odată *cu, împreună cu și în esența acesteia*.

5. COOPERARE ȘI INTEGRARE EUROPEANĂ A ÎNVĂȚĂMÂNTULUI UNIVERSITAR

Funcțiile pe care le îndeplinesc și mai ales trebuie să le îndeplinească universitățile în zilele noastre – *școală înaltă de pregătire* și formare a competențelor care să proiecteze și să îndrume, să orienteze făurirea unei societăți și economii întemeiate pe cunoaștere; *forum de cultivare*, producere, depozitare, transmite (difuzare) a cunoștințelor de producere și *dezvoltare a științei*; *lăcaș de cultură* care produce, păstrează și difuzează cultură; *instituție* care are menirea să realizeze *permanent o cuprinzătoare educație* care să întrească ființa umană. Activitatea și modul de viață al omului fac din universitate un *motor principal* al progresului societății și al tuturor structurilor ei. Cele spuse pot fi reținute ușor și lasă multora impresia că totul este simplu și frumos. O privire mai atentă, mai profundă a realității arată că lucrurile sunt mai complicate. De ce? Pentru că raporturile dintre învățământ în general și societate sunt numeroase și întotdeauna sau aproape întotdeauna sunt înțelese și privite greșit. „Motorul-învățământ” obține „combustibilul nuclear” de la un alt resort al structurii societății.

Pentru ca acest „motor” să funcționeze normal pe toate cărările existente în spațiul Uniunii Europene, este necesar *să se rezolve, printre altele, cel puțin următoarele probleme*:

a) *Armonizarea libertății cu responsabilitatea și autonomia universității*. Și aceasta, pentru că „studiile la nivel *terțiar* dau practic acces la un post în administrația locală, în parlament sau în guvern. Educația universitară are o importanță crucială pentru procesele de evoluție a unei societăți.”¹⁵

¹⁴ *Ibidem* (subl.ns. – AN).

¹⁵ Ioan Mihăilescu, *Universitățile în schimbare*, București, Edit. Ars Docendi, 2003, p. 109.

„Dacă asistența medicală asigură un standard de viață sănătoasă, educația universitară asigură un standard de viață spirituală, de calitate profesională, de atitudine activă, de creativitate culturală.”¹⁶

b) Corelarea cât mai judicioasă a „științei care cunoaște” și a „științei care acționează” pe de o parte, cu piața forței de muncă pe de alta, a cercetării *fundamentale* (oferta de cunoștințe fundamentale) cu cercetarea *nonfundamentală* (oferta de cunoștințe în general aplicative) la nivelul fiecărei țări membre (nivel național) a Uniunii Europene și la nivel european.

c) Orientarea și susținerea învățământului universitar (a învățământului la nivel terțiar) în concordanță cu exigențele timpului, cu necesitățile reale, cu legile obiective, în rândul cărora aici se detașează *legea* dezvoltării mai accelerate a învățământului și a științei în comparație cu celelalte structuri ale societății. Autorii Raportului către UNESCO *A învăța să fii*, au descoperit în 1972 și au menționat foarte clar *trei fenomene noi*, și anume: • **Educația precede** – „pentru prima dată în istoria umanității, dezvoltarea educației considerată la scară planetară tinde să *PRECEADĂ* nivelul dezvoltării economice.”¹⁷ • **Educația prevede** – „pentru prima dată în istorie, educația își propune în mod constant să pregătească oameni pentru tipuri de societate care încă nu există.”¹⁸ • **Societatea înlătură/ respinge unele produse ale educației** – „pentru prima dată în istorie, diferite societăți încep să respingă un mare număr de produse oferite de educația instituționalizată.”¹⁹

d) Crearea unui spațiu european al învățământului universitar și al universităților și, mai mult decât atât, *transnaționalizarea educației și a universităților*. „Prin experiența lor trecută, universitățile sunt printre cele mai bine pregătite pentru a face față fenomenului de globalizare, inclusiv educațională.”²⁰

e) *Promovarea* acțiunilor care să asigure accesul tinerilor în universitate, cu condiția obligatorie de a nu afecta ridicarea calității activității universitare și performanțele profesionale, deoarece, procedându-se așa, *universitatea* își va augmenta aportul la creșterea culturii și civilizației individului și societății.

f) *Întreprinderea* de măsuri și acțiuni compatibilizarea, reforma curriculei etc. care să nu ducă în *spațiul european*, la *uniformizarea* sistemelor de învățământ superior (învățământ terțiar), uniformizare care, ca întotdeauna, alungă spiritul creativ, inițiativa și entuziasmul în derizoriu, lăsând loc liber pentru imitare și stagnare.

g) Părăsirea obișnuinței, a practicii de a *orienta* cu precădere învățământul *terțiar* spre *prezent*. Istoria învățământului superior oferă numeroase lecții care ne spun că învățământul trebuie să privească spre *viitor*, spre exigențele și imperativele cu care se vor întâlni. Verbele *a ști* și *a face* trebuie să fie conjugate la *timpul viitor*.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ Edgar Faure, *op. cit.*, p. 54.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*, p. 55.

²⁰ Ion Mihăilescu, *op. cit.*, p. 116

6. UNELE DIMENSIUNI ALE ÎNVĂȚĂMÂNTULUI TERȚIAR EUROPEAN PRIVITE PRINTR-O „OGLINDĂ STATISTICĂ”

O radiografie a spațiului geografic european și a unor țări extraeuropene ne oferă, în limbaj statistic, *tabelele 1, 2, 3 și 4.*

Tabelul 1

Numărul total al studenților în anul 2006²¹

Nr. crt.	Țara	Nr. (mii) studenți	Nr. crt.	Țara	Nr. (mii) studenți
1	UE 27	18.783	20	Olanda	580
2	Zona euro	11.199	21	Austria	253
3	Belgia	294	22	Polonia	2146
4	Bulgaria	244	23	Portugalia	367
5	Republica Cehă	337	24	România	835
6	Danemarca	229	25	Slovenia	115
7	Germania	2.290	26	Slovacia	198
8	Estonia	68	27	Finlanda	309
9	Irlanda	186	28	Suedia	423
10	Grecia ²²	653	29	Regatul Unit	2.336
11	Spania	1.789	30	Croația	137
12	Franța	2.201	31	Macedonia	48
13	Italia	2.029	32	Turcia	2.343
14	Cipru	21	33	Islanda	16
15	Letonia	131	34	Liechtenstein	1
16	Lituania	199	35	Norvegia	215
17	Luxemburg	3	36	Elveția	205
18	Ungaria	439	37	Japonia	4.085
19	Malta	9	38	Statele Unite	17.488

Tabelul 2

Rata brută a studenților înscriși²³ în anul universitar 2007-2008²⁴

Nr. crt.	Țara	Rata brută (%)	Nr. crt.	Țara	Rata brută (%)
1	Austria	51	20	Portugalia	56
2	Belgia	62	21	Regatul Unit	59
3	Bulgaria	50	22	România	54
4	Republica Cehă	55	23	Slovacia	51
5	Cipru	36	24	Slovenia	86
6	Danemarca	80	25	Spania	69
7	Estonia	65	26	Suedia	75

²¹ *** Eurostat, 2009, p. 192

²² Anul 2005.

²³ Rata brută a studenților înscriși reprezintă ponderea studenților, indiferent de vârstă, în populația totală de vârstă oficială (19–23 ani) corespunzătoare acestui nivel de învățământ.

²⁴ Institutul Național de Statistică, *Economia mondială în cifre*, București, 2009, p. 113.

Nr. crt.	Țara	Rata brută (%)	Nr. crt.	Țara	Rata brută (%)
8	Finlanda	94	27	Ungaria	69
9	Franța	56	28	Belarus	69
10	Germania ²⁵	51	29	Canada ²⁶	62
11	Grecia	91	30	Elveția	47
12	Irlanda	61	31	Islanda	73
13	Italia	68	32	Israel	60
14	Letonia	71	33	Norvegia	76
15	Lituania	76	34	Federația Rusă	75
16	Luxemburg ²⁷	10	35	SUA	82
17	Malta ²⁸	32	36	Turcia	36
18	Olanda	60	37	Ucraina	76
19	Polonia	67			

Tabelul 3

Ponderea (%) diplomaților învățământului superior pe domenii de studiu în anul 2006²⁹

Nr. crt.	Țara	Științe sociale		Științe				
		Litere și arte	Comert și drept	Matematici și informatică	Inginerie, Fabricație, Construcții	Agricultură și științe veterinare	Sănătate și protecție socială	Servicii
1	UE 27	12,2	35,3	9,9	12,5	1,7	14,4	3,8
2	Belgia	9,8	28,3	7,7	9,3	2,3	18,9	2,1
3	Bulgaria	8,4	47,8	5,3	15,6	2,0	6,2	7,7
4	Rep. Cehă	7,5	28,7	7,6	15,0	3,6	12,4	5,6
5	Danemarca	13,8	30,4	7,2	10,9	2,1	23,8	3,3
6	Germania	15,9	23,7	11,4	13,5	1,8	20,4	3,1
7	Estonia	11,4	36,6	9,4	9,9	2,2	11,6	8,6
8	Irlanda	19,1	34,7	13,8	12,1	0,6	11,0	2,4
9	Grecia ³⁰	13,1	28,0	15,0	12,3	3,6	9,7	8,5
10	Spania	9,2	28,3	10,0	16,5	1,8	14,2	7,6
11	Franța	12,1	41,6	11,1	14,7	1,5	13,0	3,9
12	Italia	17,0	38,7	6,8	15,9	1,7	12,4	2,6
13	Letonia	16,0	56,0	4,6	6,8	1,0	5,2	4,9
14	Lituania	6,7	40,9	5,9	15,9	1,8	9,0	3,5
15	Ungaria	7,6	43,8	5,8	6,7	2,6	8,8	8,8

²⁵ Anul universitar 2002-2003.²⁶ Anul universitar 2001-2002.²⁷ Anul universitar 2006-2007.²⁸ Anul universitar 2005-2006.²⁹ *** *Europe en chiffres*, „L'annuaire d'Eurostat”, 2009, p. 194.³⁰ Anul 2005.

Nr. crt.	Țara	Științe sociale		Științe				
		Litere și arte	Comerț și drept	Matematici și informatică	Inginerie, Fabricație, Construcții	Agricultură și științe veterinare	Sănătate și protecție socială	Servicii
16	Malta	15,5	44,2	6,3	4,8	1,0	13,0	3,1
17	Olanda	8,2	38,2	6,8	8,3	1,5	16,5	4,5
18	Austria	8,7	29,7	12,6	19,8	2,1	9,9	3,7
19	Polonia	8,7	42,6	8,5	8,4	1,6	7,8	5,0
20	Portugalia	10,3	32,2	11,3	15,1	1,8	24,2	7,2
21	România	11,9	48,2	4,5	15,8	2,7	9,6	2,1
22	Slovenia	5,1	49,6	3,5	12,6	2,4	9,9	7,7
23	Slovacia	6,3	27,4	8,6	15,0	2,9	17,1	6,7
24	Finlanda	13,5	23,4	8,7	20,7	2,3	19,1	6,0
25	Suedia	6,1	24,8	8,1	18,2	1,0	25,3	2,2
26	Regatul Unit	15,4	30,5	13,4	8,2	0,9	18,3	0,8
27	Croația	9,4	39,4	6,3	11,5	3,6	8,9	13,5
28	Macedonia	13,4	26,9	7,4	13,8	4,0	12,3	5,4
29	Turcia	6,4	37,7	7,8	14,3	4,0	5,7	6,2
30	Islanda	12,1	34,1	8,0	6,4	0,7	11,7	1,4
31	Norvegia	8,8	27,0	8,2	7,5	1,1	24,5	4,8
32	Elveția	6,5	39,4	10,3	12,1	1,6	11,0	6,7
33	Japonia	15,2	27,0	3,0	18,2	2,2	12,8	9,7
34	Statele Unite	13,2	38,1	8,9	7,2	1,1	13,5	6,5

Tabelul 4

Cheltuielile pentru învățământ în diferite țări³¹

Nr. crt.	Țara	Cheltuielile publice (% din PIB) (în 2005)	Cheltuielile private (% din PIB) în 2005	Cheltuielile anuale în favoarea instituțiilor de învățământ public și privat pe elev/ student (€)	
				2000	2005
1	UE 27	4,7	0,7	–	5.650
2	Belgia	5,7	0,4	5.314	6.501
3	Bulgaria	3,8	0,6	1.277	1.993
4	Rep. Cehă	4,1	0,6	2.574	3.809
5	Danemarca	6,8	0,6	7.108	8.244
6	Germania	4,2	0,9	5.677	6.503
7	Estonia	4,6	0,4	–	2.868
8	Irlanda	4,3	0,3	4.481	6.012
9	Grecia ³²	4,0	0,3	–	4.606

³¹ *** L'Europe en chiffres, „L'annuaire d'Eurostat”, 2009, p. 203.

Nr. crt.	Țara	Cheltuielile publice (% din PIB) (în 2005)	Cheltuielile private (% din PIB) în 2005	Cheltuielile anuale în favoarea instituțiilor de învățământ public și privat pe elev/ student (€)	
				2000	2005
10	Spania	4,1	0,5	4.304	5.718
11	Franța	5,4	0,6	5.712	6.361
12	Italia	4,2	0,4	–	5.908
13	Letonia	4,7	0,8	1.818	2.746
14	Lituania	4,5	0,5	1.716	2.475
15	Ungaria	5,1	0,5	–	3.842
16	Malta	6,8	0,4	3.189	5.882
17	Olanda	4,6	0,4	5.211	6.703
18	Austria	5,0	0,5	7.144	8.203
19	Polonia	5,4	0,6	1.971	3.051
20	Portugalia	5,3	0,4	3.943	4.704
21	România	3,3	0,4	–	1.454
22	Slovenia	5,3	0,8	–	6.056
23	Slovacia	3,7	0,7	1.681	2.699
24	Finlanda	5,8	0,1	5.455	6.225
25	Suedia	6,2	0,2	6.185	7.204
26	Regatul Unit	5,0	1,3	4.799	7.084
27	Croația	4,6	–	–	–
28	Macedonia	3,3	–	–	–
29	Turcia	3,8	0,1	–	–
30	Islanda	7,2	0,7	6.501	7.899
31	Norvegia	5,7	0,1	7.812	9.133
32	Elveția	5,5	0,6	–	–
33	Japonia	3,4	1,5	6.091	7.148
34	Statele Unite	4,9	2,4	9.200	10.661

Indicatorii statistici prezentați ne spun multe adevăruri despre Universitate ca școala cea mai înaltă a societății și despre învățământul universitar (terțiar) din spațiul geografic al Uniunii Europene și nu numai. Desigur, ele nu pot spune totul, dar spun lucruri importante pe care le poate desprinde cu o relativă ușurință aproape orice cititor.

Credem că nu ar fi de prisos să adăugăm cel puțin următoarele lucruri. Potrivit unor date statistice, Europa numără aproximativ 4.000 de instituții de învățământ superior, care întâmpină peste 17 milioane de studenți și 1,5 milioane de profesori, iar numeroase universități europene figurează printre cele mai reputeate din lume. Învățământul superior joacă un *rol central* în dezvoltarea indivizilor și societăților contemporane, ameliorând dezvoltarea socială, culturală și economică, și favorizează o cetățenie activă și valori etice³³.

³² Anul 2005.

³³ *** *Europe en chiffres*, „L’annuaire d’Eurostat”, 2009, p. 189.

În cadrul strategiei de la Lisabona pentru creștere și ocupare, Comisia europeană a publicat un *program* de modernizare pentru universități, ale cărei *axe principale* sunt:

a) *o reformă a programului*: sistemul universitar cu trei cicluri (licență, masterat și doctorat) de formare axată pe competențe, traseu de formare flexibilă, recunoaștere și mobilitate;

b) *o reformă a guvernancei*: autonomie a universităților, parteneriate strategice, în special cu întreprinderile și asigurarea calității;

c) *o reformă a finanțării*: surse de venituri diversificate pentru universități, venituri legate mai bine de performanțe, promovarea echității, acces și eficiență, inclusiv rolul posibil al drepturilor de înscripție, bursă și împrumuturi³⁴.

O reformă a programelor este în măsură egală sprijinită de procesul de la Bologna, care definește *planul* care vizează *crearea unui spațiu european al învățământului superior* într-un anumit orizont de timp, care să favorizeze *mobilitatea* studenților, transparența și recunoașterea diplomelor, să promoveze o dimensiune europeană a învățământului superior și atractivitatea instituțiilor europene pentru studenții exteriori în cadrul Comunității³⁵.

³⁴ *Ibidem.*

³⁵ *Ibidem.*